

MÜZENİ

tarafından *el-İmâmü'l-Müzenî ve muhâlefetühü li'l-İmâmi's-Şâfi'i fi kitâbi-hi'l-Muhtaşar* ismiyle bir tez hazırlanmıştır (1409/1989, Ümmü'l-kurâ Üniversitesi [Mekke]).

BİBLİYOGRAFYA :

Müzenî, *el-Muhtaşar* (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Beyrut 1393/1973, s. 1, 2, 5, 17, 138, 287; Şâfiî, *el-Üm*, I, 130-132; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 204; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 206; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 253, 266, 273, 292; Hattâbî, *Me'âlimü's-sünen* (nşr. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed), Beyrut 1411/1991, I, 4-5; Ebû Ya'lâ el-Halîfî, *el-İrşâd fi ma'rifeti 'ulemâ'i'l-hadîs* (nşr. M. Saîd b. Ömer İdrîs), Riyad 1409/1989, I, 429-433; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir* (nşr. Ali M. Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1414/1994, I, 12; Ebû Âsım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 8-12, 24, 26, 42, 44, 45, 51, 52, 64, 84, 87, 104, ayrıca bk. İndeks; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Menâkıbü's-Şâfi'i* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1390-91/1970-71, I, 236, 255, 256, 458-459, 466-467; II, 182, 325, 328, 344-357; Merverrûzî, *el-Ta'lîka* (nşr. Ali M. Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Mekke, ts. (Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz), I, 109-116, 121, 314, 602; II, 616, 883; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakih ve'l-mütefakkih* (nşr. İsmâil el-Ensârî), Beyrut 1400/1980, II, 15-19, 59, 69-70; İbn Abdülber en-Nemeî, *Câmi'ü beyâni'l-ilm* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Medine 1388/1968, II, 82, 101-103, 109, 110, 130, 132, 142-143; a.mlf., *el-İntikâh*, Kahire 1350, s. 110-111; Şirâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 97, 104, 106, 109, 112-114, 118, 122, 124, 128, 142, 177; Sem'ânî, *el-Ensâb*, III, 222; V, 130; VII, 263; VIII, 346; XII, 227, 252; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XII, 192; XIV, 82; Muvaffakuddin b. Osman, *Mürşidü'z-züvvâr ilâ kubûri'l-ibrâr* (nşr. M. Fetih Ebû Bekir), Kahire 1415/1995, s. 504-513; Nevevî, *Tehzîb*, I, 3, 47, 52; II, 285; a.mlf., *el-Mecmû'*, I, 9, 11, 72-74, 107-108, 422; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 27, 69, 73, 217-219; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd* (nşr. F. Wüstenfeld), Göttingen 1848 → (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1994, s. 406; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Min-hâcü's-sünen* (nşr. M. Reşâd Sâlim), Riyad 1406/1986, V, 216; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ'*, X, 25-26, 30-32; XI, 201; XII, 492-496, 498; XV, 29; XVI, 155, 372; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 458; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), I, 21-23; II, 27, 93-109, 131-133, 164, 185-186, 290; ayrıca bk. İndeks; III, 2, 70, 165, 197, 290, 302, 316, 321, 457, 487; IV, 148-149; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 34-36, 44, 85-86, 339; II, 21; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyyin* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim – M. Zeynühum M. Azeb), Kahire 1413/1993, I, 122-125; Bedreddin ez-Zerkeşî, *el-Bahrü'l-muhiş* (nşr. Abdülkâdir Abdullah el-Ânî v.dğr.), Küveyt 1413/1992, I, 7, 401, 410; II, 255; III, 342, 369, 497; IV, 377, 549; V, 25; VI, 63, 212, 232-233, 235, 243, 247-248, 262, 280-282; ayrıca bk. İndeks; Makrîzî, *el-Mukaffa'l-kebir* (nşr. Muhammed el-Ya'lâvî), Beyrut 1411/1991, II, 92-95; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 58-59, 65, 85-86, 104, 106, 111, 115, 117, 123, 125, 139; İbn Hacer el-Askalânî, *Ref'u'l-İsr 'an Kudâti Mısr* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1418/

1998, s. 387; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 307; Ebû Bekir b. Hidâyetullah el-Hüseynî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1402/1982, s. 20-21, 67, 142-143, 245, 248; *Keşfü'z-zunûn*, I, 400, 506, 632, 719; II, 1046, 1174, 1257-1258, 1627, 1635-1636, 1654; Ahlwardt, *Verzeichnis*, IV, 50; Brockelmann, *GAL*, I, 180; *Suppl.*, I, 305; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/3, s. 186, 194-197, 202; N. Calder, *Studies in Early Muslim Jurisprudence*, Oxford 1993, s. 86-104; J. E. Brockopp, "Early Islamic Jurisprudence in Egypt: Two Scholars and Their Mukhtasar", *IJMES*, XXX/2 (1998), s. 172-174; W. Heffening, "Muzani", *EP* (İng.), VII, 822.

ŞÜKRÜ ÖZEN

MÜZEYNE (Benî Müzeyne)

(بنو مزينة)

Adnâniler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Kabilenin soyu Amr b. Üd b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar yoluyla Adnân'a ulaşır. Adını Amr b. Üdd'ün hanımı Müzeyne bint Kelb b. Veber'e den almıştır. Amr'ın Müzeyne'den doğan Osman ve Evs adlı oğullarıyla çoğalan kabile mensupları Müzenî veya Müzeynî nisbesiyle anılır. Dabbe, Abdümenâât ve Temim, Müzeyne kabilesinin yakın akrabalarıdır.

İslâm'ın doğuşu sırasında Müzeyneliler'in çoğu çölde, bir kısmı da yerleşik olarak Medine ile Vâdilkurâ arasındaki topraklarda yaşıyordu. Kabile Teym b. Mürre, Adî b. Kâ'b, Ukl ve Dabbe ile birlikte Hilfü'r-ribâb'ın bir üyesiydi. Câhiliye döneminde Evs'in safalarında Buâs savaşına katılan Müzeyneliler, Nühm adlı put ile Hüzeyl ve Kinâne kabilelerinin de taptığı Süvâ' putuna tapıyordu.

Müzeyne'nin İslâmiyet'le ilişkisi hicretin ilk yıllarında başladı ve kabile giderek Medine toplumunun tabii bir parçası oldu. Kabile mensupları Mekke müşrikleriyle mücadelede Resûl-i Ekrem'in yanında yer aldı ve bazı Müzeyneliler, Bedir ve Uhud savaşlarına müslümanların safında iştirak etti. Mâlik b. Nümeyle (Mâlik b. Sâbit), Bedir Gazvesi'ne ve ardından Uhud Savaşı'na katıldı ve bu savaşta şehid düştü. Âsım b. Ukeyr de Bedir ve Uhud gazvelerine iştirak etti. Vehb b. Kâbûs ile kardeşinin oğlu Hâris b. Ukbe, Uhud Gazvesi'nde şehid oldular.

Kinâne, Hakem, Kâre ve Müzeyne kabileleri mensup bir grup köleleriyle birlikte Tihâme'nin dağlık bölgesinde yaşıyor ve eşkıyalık yapıyordu. Bunlar İslâm'ın tebliğinden haberdar olunca Hz. Peygamber'e temsilci gönderdiler. Hz. Peygamber de

İslâmiyet'i kabul edip namaz ve zekât gibi ibadetleri yerine getirdikleri takdirde kendi himayesi altında olacaklarına, daha önceki davranışlarından sorumlu tutulmayacaklarına ve aralarındaki kölelerin hürriyetine kavuşturulacağına dair kendilerine yazılı teminat verdi (İbn Sa'd, I, 278).

Kabilenin bir bütün olarak Müslümanlığı benimsemesi 5. yılda (626) gerçekleşmiştir. Resûl-i Ekrem'in tebliğini duyan Huzâî b. Abdünühm, bakımıyla görevli bulunduğu Nühm putunu kırdıktan sonra on kişilik bir heyetle Medine'ye gelip Resûlullah'a biat etti. Kabilesinin de müslüman olacağına dair teminat vererek yurduna döndü. Ancak kabilesinden umduğu desteği göremedi. Ardından Hz. Peygamber, kabilesi adına verdiği sözü hatırlatması için ünlü şair Hassân b. Sâbit'i Huzâ'ye yolladı. Huzâî'nin durumu kabilesine anlatması üzerine Müzeyne kabilesi İslâm'ı kabul ederek Resûl-i Ekrem'e bir heyet gönderdi. 5. yılın Receb ayında (Aralık 626) Medine'ye gelen Müzeyne heyeti 400 kişiden oluşuyordu. Hz. Peygamber, Benî Müzeyne'nin nerede ikamet ederse etsin muhacir sayılacağını ifade ederek yurtlarına dönmelerini istedi. Müzeyne heyetiyle birlikte Medine'ye gelen Bilâl b. Hâris'e Akik vadisini iktâ etti ve onu Müzeyne kabilesine ait Nakî' otağını korumakla görevlendirdi. Şüreyh b. Damre de ilk defa Müzeyne kabilesinin zekâtlarını Medine'ye getirdi. Daha sonra Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Abbâd b. Bısr, Benî Müzeyne'nin zekâtlarını toplamakla görevlendirildi.

Henek Gazvesi'nde müslümanları destekleyenler arasında Müzeyneliler de bulunuyordu. Bunun gibi Bey'atürriydân'a ve Hayber'in fethine Müzeyne'den katılanlar oldu. Muhammed b. Mesleme'nin Zülkasas'a, Benî Sa'lebe ve Uvâl üzerine gerçekleştirdiği on kişilik seriyede Müzeyne'den iki kişi şehid oldu. Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi için asker toplamak üzere Müzeyne'ye Bilâl b. Hâris'i gönderdi. Kabile, Mekke'nin fethine Hâlid b. Velid'in kumanda ettiği birliğin içinde 1000'i aşkın kişiyle ve üç sancakla katıldı. Sancakları Nu'mân b. Mukarrin, Bilâl b. Hâris ve Abdullah b. Amr b. Hilâl idi. Kabile, aynı kişilerin taşıdığı sancaklar altında Huneyn Gazvesi'ne ve Tâif kuşatmasına da iştirak etti. Tebük Gazvesi'ne çıkacak orduya katılmak isteyen, ancak fakir olduklarından binek bulamayan yedi sahâbi arasında Müzeyne'den Abdullah b. Mugaffel ile Abdullah b. Amr'ın da adları geçmektedir. Daha son-

ra binek temin edilmesi üzerine onlar da Tebük Seferi'ne katıldı. Bu esnada Hâlid b. Velîd'in kumandasında Dûmetülcend'e düzenlenen sefere, aralarında Bilâl b. Hâris ve Abdullah b. Amr b. Hilâl'in de bulunduğu kırk Müzeyneli'nin iştirak ettiği kaydedilmektedir.

Bazı Müzeyneliler İslâm fetihleri sırasında çeşitli bölgelerde fetihlere katıldı. İçlerinden kumandan olarak görev yapanlar da oldu. Hâlid b. Velîd, Irak'tan Suriye'ye hareket ederken bölgede bıraktığı birliklerin başına Müzeyneli Saîd b. Mukarrin'i tayin etti. Müzeyneliler Medâin'in fethine, Kâdisiye ve Nihâvend savaşlarına da iştirak etti. Müzeyneli olan ordu kumandanı Nu'mân b. Mukarrin, Nihâvend savaşında şehid düştü.

Hz. Osman'ın hanımı Nâile bint Ferâfi'sa'nın Muâviye'ye yazdığı mektuptan Hz. Osman'ın muhalifleri arasında Müzeyneliler'in de bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Osman'ın evini muhasara edenlerin içinde Müzeyneliler de vardı. Halifenin Müzeyne kabilesinin zekâtlarını toplamak üzere görevlendirdiği Kâ'b b. Mâlik'e topladığı malları bağışlaması Müzeyneliler'i rahatsız etmiş olmalıdır.

Çeşitli bölgelerin fethine katıldıkları için pek çok ülkeye, hatta Endülüs'e yerleşen birçok Müzeyneli'nin olduğu belirtilmektedir. İlk kuruluş yıllarında Kûfe ve Basra'ya yerleşenler arasında da Müzeyne mensupları bulunmaktaydı. Basra'daki Müzeyne mahallesi adını muhtemelen buraya yerleşen Müzeyneli bir gruptan almıştır. Müzeyne'den Bey'atürrıdvân'a iştirak eden Âiz b. Amr'ın, tâbiinden muhaddis ve fakih Bekir b. Abdullah'ın Basra'nın ilim ve kültür hayatında önemli yeri vardır. Cemel Vak'ası'nda bazı Müzeyneliler Hz. Ali'ye destek verdi. 65 (685) yılında Müzeyneliler'in bir kısmı Tewvâbin arasında yer aldı. Kûfeli Müzeyneliler'in Muhtâr es-Sekafi ve Şebib b. Yezîd eş-Şeybânî olaylarına da katıldıkları anlaşılmaktadır. 400 Müzeyneli'nin Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh kumandasındaki orduda İfrîkiye'nin fethine iştirak ettiği, Bilâl b. Hâris'in İfrîkiye savaşlarında Müzeyne'nin sancaktarlığını yaptığı kaydedilmektedir. Müzeyneliler'den bir grubun Endülüs'e geçerek Kurtuba'nın (Cordoba) güneydoğusundaki Beyyâne'ye (Baena) yerleştiği bilinmektedir. Müzeyneliler, Muhammed b. Abdullah el-Mehdî ile (en-Nefsüzzekiyye) birlikte Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr'a karşı hareket etmişlerdir.

IV. (X.) yüzyıl coğrafyacıları, Medine'nin güneyindeki bazı yerleri Müzenî toprakları olarak anıdıkları gibi Irak'ı Hicaz'a bağlayan hac yollarında da kabileye ait yerleşim merkezlerinden bahsederler. X. (XVI.) yüzyıl sonları veya XI. (XVII.) yüzyıl başlarında Müzeyneliler'den önemli bir grup Sinâ yarımadasına göç etmiştir. Günümüzde Suudi Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde, Sinâ yarımadası ve Kahire başta olmak üzere Mısır'ın muhtelif yerlerinde, Filistin, Suriye, Ürdün, Uman, Batı İran, Küveyt, Fas ve Libya'da Müzeyne mensupları yaşamaktadır. Müzeyneli Muhammed b. Abdullah ve Merzûk b. Mübeşşir, Suudi Arabistan'da şiiirleriyle tanınmıştır.

Muhammed Süleyman et-Tayyib Müzeyneli 104 sahâbinin biyografisini vermiştir (*Mevsû'atü'l-kabâ'il*, I, 644-698). İbn Abdülber, Nu'mân b. Mukarrin ve kardeşlerini Resûl-i Ekrem'den rivayette bulunanlar arasında sayar (*el-İnbâh*, s. 58). Muallaka şairi Züheyr b. Ebû Sülmâ ile *Kaşide-tü'l-bürde*'siyle tanınan oğlu muhadram şair Kâ'b b. Züheyr ve muhadram şair Ma'n b. Evs Müzeyne kabilesine mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Putlar Kitabı: Kitâb al-Asnâm* (trc. Beyza Düşüngen), Ankara 1969, s. 42; Vâkıdî, *el-Megâzi*, I, 161, 276, 301; II, 551, 574, 619, 620, 797, 798, 800, 820, 896; III, 930, 931, 973, 994, 1013, 1014, 1029, 1075; İbn Hişâm, *es-Sîre*², I, 351-352, 599; II, 398, 404, 407, 421, 425; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 265, 278, 291, 426, 460, 498, 507; II, 86, 134, 139, 160; III, 440, 470, 545, 550; IV, 374; VII, 271, 282, 313; Müberred, *Nesebü 'Adnân ve Kahtân* (nşr. Abdülazîz el-Meymenî), Kahire 1354/1936, s. 6; Ya'kûbî, *Târîh*, I, 229; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 406, 408; III, 48, 57, 64, 171; IV, 45, 430, 500; V, 28, 604; İbn Düreyd, *el-İştîkâk*, s. 180-182; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd* (nşr. Abdülmecid et-Terhîni), Beyrut 1407/1987, V, 50-51; İbn Hazm, *Cemhure*, s. 201-203, 480; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-İnbâh 'alâ kabâ'ili'r-ruvât* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Beyrut 1405/1985, s. 58-59; Bekrî, *Mu'cem* (nşr. Mustafa es-Sekkâ), Beyrut 1983, I, 88, 90, 182; II, 790, 811, 931, 953, 967, 1050-1052, 1148, 1246, 1262, 1284, 1377, 1391; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 277-279; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 680; IV, 185, 223; Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm el-Kurtubî, *et-Ta'rîf fi'l-ensâb ve'l-tenvîh li-zevî'l-aşsâb* (nşr. Sa'd Abdülmaksûd Zalâm), Kahire 1990, s. 65-66; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 140, 263, 267, 378, 386, 535; V, 641; VI, 257-258, 277, 357; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1991, III, 1061, 1083-1084; Âtik b. Kays el-Belâdî, *Kalbü'l-Hicâz*, Mekke 1985, s. 94-97, 102-107, 118-119, 152-153, 172-179; M. Süleyman et-Tayyib, *Mevsû'atü'l-kabâ'ili'l-'Arabiyye*, Kahire 1421/2001, I, 603-709; Abd Avn er-Ravzân, *Mevsû'atü'l-kabâ'ili'l-'Arabiyye*, Amman 2002, I, 526-532; F. M. Donner, "Muzyayna", *EI*² (İng.), VII, 824-825; Câsim Avcı, "Kinâne", *DIA*, XXVI, 31-32.

el-MÜZHİR

(المزهر)

Celâleddin es-Süyûtî'nin
(ö. 911/1505)

lugat ilimlerine dair eseri.

Tam adı *el-Müzahir fi 'ulûmi'l-luğa* olup Arap sözlük bilimi ve metodolojisiyle Arap lengüistiği ve fikhü'l-luga konusunda kapsamlı ve derli toplu ilk eserdir. Ayrıca lugavî malzemenin rivayeti ve eleştirisi hususunda hadis âlimlerinin usulünü ve terminolojisini teorik ve pratik düzlemde uygulayan ilk telifidir. Süyûtî'den önce bazı âlimlerin bu sahadaki çalışmaları sınırlı ve dağınıktır. İbn Cinnî *el-Haşâ'îş*'inde münferit rivayetler, lugatçılarla râvilerin galatları, lugat râvilerinde sıdk, adalet ve sikalık şartlarına dair bazı esaslar, Kemâleddin el-Enbârî de *Lüma'u'l-edille fi uşûli'n-naḥv*'inde lugatta mütevâtir ve âhâd rivayetlerle bunların şartları, mürsel ve meçhul rivayetler, çelişen rivayetler arasında tercih ve lugat rivayetinde icâze meseleleri hakkında bazı bilgiler vermiştir. *el-Müzahir*'de ise lugat rivayeti ve eleştirisi konusunda zengin örneklerle birlikte gelişmiş bir metodoloji ilk defa ortaya konulmuştur. Süyûtî önsözünde bir giriş mahiyetinde olmak üzere İbn Fâris'in *es-Şâhibî fi fikhü'l-luğa*'sının mukaddimesini aynen aktarmıştır. Burada dilin tanımı ve doğuşuyla ilgili görüşlerin irdelendiği kategorilerin kapsamı anlatılmıştır.

Elle bölümden (nevi) oluşan eserde sekiz bölüm isnad (I, 7-183), on üç bölüm lafız (I, 184-321), on üç bölüm mâna (I, 321-485), beş bölüm yapıları veya anlamları incelik taşıyan kelimeler (letâif, mülâh, I, 486-638), bir bölüm çeşitli isim ve fiil kalıpları, isimlerin müfred-tesniye-cemi', müzekker-müennes şekilleri bakımından özellik taşıyan muhtelif kalıpları, benzer durumların fiillerdeki kullanılışı (eşbâh ve nezâir, II, 3-301), sekiz bölüm sözlük bilimiyle meşgul olacak kişinin göz önünde bulundurulacak ilkelerle bilmesi gereken hususlar (II, 302-468), bir bölüm Araplar'da şiirin başlangıcı, meşhur şairler (II, 469-494), bir bölüm de Araplar'ın galatlarıyla ilgili meselelere (II, 494-505) ayrılmıştır. Eser erkek, kadın, çocuk, köle ve câriye olmak üzere fâsih konuşan Araplar'ın anlamlı cümlelerinden oluşan bir kısım sona ermektedir.

Büyük çapta derleme ürünü olan *el-Müzahir*'de kadim sözlükler, fikhü'l-luga, emâli ve nevâdir türü eserler, çoğu tek ko-